



Szentelmények a mindennapokban Oroszhegyen

A tárgyak emlékeztetnek a múltó idő eseményeire, azokra a személyekre, akik közel álltak vagy állnak hozzánk. Utalhatnak helyekre, térbeli mozgásunkra, utazásainkra. Rögzíthetik ismereteinket, segíthetik felidézni emlékeinket. A tárgyak ezt a szerepet töltik be a vallásban is, az Isten és ember közötti szakrális kommunikációt szolgálják. A kultikus gyakorlatban szentelménnyé válnak, amely által az egyházi felfogás, illetve a néphit értelmében egyaránt különleges fogamatosságot, malasztközlő erőt kapnak.¹ A szentelmények anyaga beletartozik ugyan a természet tárgyi világába, azonban a szentelés és áldás által karizmatikus jelleget nyernek, amit az egyház álláspontja szerint nem használhatunk babonás módon. Ezzel áll ellentétben a népi felfogás, amely szerint az egyház papjai által megszentelt, illetve a katolikus vallási szertartás keretében megszentelődött tárgyak a népeletben gyógyító, bajelhárító, segítő szerepet töltenek be.

Vizsgálódásom középpontjában ezek a megszentelt tárgyak állnak, amelyekkel évszázadok óta jó irányba próbálják befolyásolni a föld termékenységét, biztosítani igyekeznek általuk az egészséget, a szerencsét, elűzni a rosszat, az ártó lényt. Arra keresem a választ, hogy milyen módon válhatnak a különböző tárgyak szentelményekké, és milyen szerepet töltenek be a mindennapi életben.

A szentelményé válás lehetőségei

Mester Imre nyomán Bartha Elek a szen-

telménnyé válás három különböző útját írja le. Eszerint a dolgok háromféleképpen válhatnak szentelménnyé: **egyházi szentelés, szenttel való érintkezés** (sacralis contactus) és valamilyen **népszokás** révén.² Ezek közül csak az első mondható szorosabban vett egyházi szentelménynek, az utóbbi kettő azzal analóg, folklorisztikus jellegű. A tágabb értelemben vett szentelmények kiterjedhetnek az élet valamennyi területére. A vallásos egyén szinte bármely élethelyzetben kérheti az egyház áldását, így a tárgyak megáldása sem ütközik akadályba.

A vizsgált településen egyházi szentelményként a Gyertyaszentelő napján szentelt gyertyát, a virágvasárnapi szentelt barkát, a nagyszombat estéjén szentelt vizet, a húsvéti szentelt ételeket, szentelt taplót, a Búzaszentelő napján szentelt búzát ismerik. Ide tartoznak a hívek kérésére a pap által megszentelt tárgyak. A hívek leggyakrabban kegytárgyakat szenteltetnek meg: rózsafüzéreket, imakönyveket, szentképeket, szenteket ábrázoló szobrokat, érméket, keresztek, skapulárekat, amelyeket a hívek ajándékba adnak, esetleg ajándékként kapnak. Gyakran akad különleges kívánság, amikor a hívek beteg családtagjaiknak, kisgyerekeknek, utazni készülő rokonuknak a ruháját áldatják meg. Így az egyházi szentelményeken belül is beszélünk kell az egyházi szertartás keretében szentelt, illetve az egyén kérésére a pap által megáldott szentelményekről.

A nép elégségesnek tartja, ha valami

Nagyszombaton a megszentelt vizet viszik a hívek a templom udvaráról

kapcsolatba kerül a Szenttel. Így a búcsú, ünnepek alkalmával a templom díszítésére szolgáló nyírfa, az oltár és a templomi zászlók virágai, a zöld ágakat rögzítő madzagok vallásos használatuk révén, **a szenttel való érintkezés által** szentelménnyé válnak. Fontos esemény a falu számára a csíksomlyói búcsú, ahová a hívek hétköznapi tárgyakat visznek magukkal, zsebkendőt, fejkendőt, gyerekruhát, fehérneműt, valamint az olvasójukat, imakönyvüket, amit a kegyeszoborhoz érintenek azért, hogy a szobor csodatévő hatásából, segítő erejéből a tárgyakba is besugározzon. A szentmisén viselt ruhának, valamint a titokban szentelni vitt dolgoknak is sokan szentelményi erőt tulajdonítanak. Titokban a templomba legtöbbször beteg ruháját, ruhadarabját vitték, hogy otthon ő is részesüljön az áldásban. Hazaérve a betegre adták, a párnájára tették, hogy ő is megkapja a kegyelmet a ruha által. Vitték keresztleletlen gyermek ruhácskáját is, amit a szenteltvíztartóból szentelt meg a szülő, nagyszülő. Otthon a kisbabára adták vagy a párnája alá tették, hogy óvja az igézéstől, minden rossztól.

Végül van helyi jellegű példa a **népszokás általi megszentelődésre** is. Ilyen az ún. Urusos-kút vizének szentelményi erővel történő felruházása. Az Oroszhegy határában lévő kápolnarom és a mellette lévő gyógyító kút – ahová már a középkortól zarándokolnak a környékiek, gyógyulást, bűnbocsánatot remélve – az 1780-as évekig az egyház által elismert, megszentelt hely volt. Fontos volt az, hogy mire a nap felkelt, a zarándokok már legyenek kint a kútnál, a gyógyulni akarók akkor kellett mosakodjanak. A gyógyulásért cserébe pénzürt, ékszer dobta a kútba, vagy a beteg egyik ruhadarabját akasztották fel a mellette lévő keresztre, kerítésre. Az egyház azonban Batthányi Ignác erdélyi püspök intézkedése révén betiltja a búcsújárást, a gyógyító kúthoz való zarándoklást. De a helyiek most is éltetik ezt a hagyományt.

Azok az oroszhegyiek, akik a püspöki tiltás után kétszáz esztendővel is szorgalmasan felkeresik áldozócsütörtök reggelén a kápolnarom és az Urusos-kút tájékát, általában visznek haza a vízből, hogy kéznél legyen, ha gyógyító ereje szükséges. A gyógyító víz „sokakat meggyógyított”, így az Oroszhegyre beköltözött, akkor még egyetlen református embert, Panna Gyulát, aki azért hálából vaskeresztet készített a csodás erejű kút mellé, majd katalizált. Meggyógyította még az izületi bán-

talmakban szenvedő Bálint Pongrácot, s Bálint Tamást, akinek bőrbetegsége volt.

A szentelményhasználat területei

Oroszhegyen a szentelményeket a mindennapi élet legkülönbözőbb területein használják, fő cél az ember és a földi javak védelme, a termés, a hozam gyarapítása. A szentelmények közül vannak olyanok, amelyek alapvetően a mezőgazdasághoz kapcsolódnak, mások az embert és környezetét védik (a gonosztól, a rontástól, a betegségtől), néhányat pedig mindkét céllal alkalmaznak.

A növénytermesztés sikerét szentelmények használata által kívánják biztosítani, a termést a rontó hatalmaktól, kártevőktől megoltalmazni. A sikeres termésért például búzaszentelő körmenetet tartanak, barkát szűrnak a veteménybe a kártevők elűzésére.

A szentelményekkel végzett cselekmények az állattartásban is fontos szerepet játszanak. A velük végzett mágikus eljárásokkal igyekeznek az állatok egészségét, az ártó hatalmaktól való védelmét az akolban és istállóban is biztosítani. Például tyúkültetéskor szenteltvízzel meghintik a fészket, hogy sok csirke legyen. Tavasszal, az állatok kihajtásának napján megszentelt tárgyakkal végzett cselekmények révén szintén az állattartás sikerét idézik elő a legeltetés egész időszakára terjedően. Oroszhegyen a juhok első tavaszi kihajtásakor szentelt taplóval füstölik meg az állatokat, hogy a legelőn töltött idő alatt semmi baj ne érje őket. Kierve a legelőre, a pásztor egy darab taplót ás el a juhakol alá, aminek ugyancsak bajelhárító funkciót tulajdonítanak. Állatgyógyításban is kiemelt szerepük van a megszentelt tárgyakkal. Ha már megtörtént a baj, ha beteg az állat, akkor előbb maguk próbálják orvosolni azt, főleg a szentelmények segítségével, hiszen az ember sokszor nem képes megbirkózni a rosszal (betegséggel), ezért egy annak megfelelő erőt hív segítségül. Például a megrontott teheneket szentelménnyel füstölik, szenteltvízzel kereszt alakba meghintik, szentelt fokhagymával súrolják meg.

A méhek gondozásánál fontos szerepet kap a szentelt tapló, amit füstölésre használnak, hogy ne érje semmi baj, rontás a méheket, és minél több mézet gyűjtsenek. A szentelt barka elhelyezése a méhkasba, valamint a szenteltvízzel való meghintés ugyanilyen funkciót tölt be. Gazda Klára szerint a méheket tudja a legkevésbé az irányítása alatt tartani az ember, ezért is próbálja minden eszközzel befolyásolni a terméshozamot, ezek az eszközök pedig a szent tárgyak, a szentelmények.³

A szentelményeknek az állattartás és a

mezőgazdaság terén való használatát illetően sok hasonlóság figyelhető meg, de ugyanakkor vannak különbségek is, amelyek csupán a gazdaság egy-egy ágához köthetőek. Ilyen a tapló használata a juhok első kihajtásakor és a méhek füstölésekor. Hasonlóságként megemlíthetjük az állattartási hagyományban a barka elhelyezését az istállóban az állatok védelmére, a bőség és termékenység kiszélesítésére. Ezzel a szokással egyező példákat találunk az agrárhagyományban. A barkát a szántóföldben is elhelyezik, hogy elűzze a rosszat, a kártevőket, a jégesőt, hogy termékenységet és bőséget hozzon.

Az ember nem kizárólag gazdaságát, hanem saját magát, otthonát is igyekszik biztonságba helyezni, igyekszik minden ismeretlent kirekeszteni. Ezért körülvéve magát megszentelt dolgokkal, esténként meghinti szenteltvízzel a szobáját, az ágát, keresztet vet magára. Ágya fölé szentelt képeket, szobrokat és olvasókat, szentelt barkát helyez el. A betegséget, a rontást, a gonoszt is megszentelt tárgyakkal próbálja távol tartani, bőséget, termékenységet is tőlük remél.

A szentelmények az egyén életének minden jelentősebb szakaszában jelen vannak, segítségért nyújtanak minden élethelyzetben. Ott vannak a csecsemő körül, hiszen a szülő nő és a gyermek fokozottan ki van téve minden rontásnak, minden veszélynek (pl. szenteltvizet hintenek a csecsemő fürdővizébe stb.). De ott vannak a haldokló mellett is, hogy segítsék haláltusájában (pl. szentelt gyertyát égetnek stb.).

Bajelhárító rítusaink egy része hasonló, esetenként azonos az emberre, illetve állatra vonatkozóan. Például boszorkány ellen egyaránt fokhagymával kenik meg a lakást és az istállót. A ház világát ortalmazó szokások gyakran előfordulnak a telek gazdasági építményei, az istállók, az ólak, pajta, méhes, kút esetében is. Például szentelt barkát tűznek a házba, de az istállóba is, hogy őrizze meg a jószágokat a betegségtől, szerencsétlenségtől.

A szentelményhasználat megítélésében manapság Oroszhegyen többféle tendencia figyelhető meg. Az idősebb generáció feltétel nélkül hisz a szentelmények erejében, míg a fiatalabb generáció ha nem használ, nem is árt alapon használja, főleg idősebbek ráhatására próbálja ki. Azonban az igény máig fennáll, hogy a mindennapi élet problémáit szentelményekkel végzett cselekményekkel oldják meg, de a gazdasági, technikai változások miatt átalakulóban van. Manapság a fiatalok közül egyre kevesebben foglalkoznak mezőgazdasággal, így a szentelményeket ők már csak a lakásban, a családtagok védelmére használják. Érdekes

módon újabban az autóra mint veszélyforrásra is helyeznek el szentelt barkát, olvasót, Mária-érmét, hogy elűzze a bajt. Így tehát egyes szentelmények szerepüket veszítik, kiszorulnak a használatból, vagy csak az idősebbek használják, másokat viszont újabb szerepekkel ruháznak fel.

Véleményem szerint a szentelmények használatát a biztonság igénye élteti. Használói mindig az általuk ismeretlen és nem befolyásolható helyzetet próbálják elkerülni, pozitív irányba fordítani. Ezzel az egyén mindennapjainak fontos részévé válnak, szükséghelyzetekben az élet középpontjába kerülnek manapság is.

Vass Melánia



¹ Bálint Sándor: *Sacra Hungaria. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből*. Kassa, 1944. 102.

² Mester Imre: *Bevezetés a népi liturgikus szentelmények teológiájába*. Római Katolikus Központi Hittudományi Akadémia liturgikus és lelkipásztori szemínáriumában. Licentiátusi dolgozat. Bp., 1952. 46.; Bartha Elek: *A hitélet néprajzi vizsgálata egy zempléni faluban*. Debrecen, 1980. 73.

³ Gazda Klára szóbeli közlése.



A hívek a frissen megszentelt búzából vesznek